



## ONA TILI VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR: LUG'AT YARATISH VA ISHLATISH IMKONIYATLARI

*Jo'raboyeva Feruza Abduhalimovna*

*Andijon shahar 1-son politexnikum, ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi.*

*[feruzajuraboyeva21@gmail.com](mailto:feruzajuraboyeva21@gmail.com)*

**Annotatsiya:** Mazkur maqola ona tilini saqlash, rivojlantirish va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali lug'at yaratish hamda undan samarali foydalanish masalalarini o'rganishga qaratilgan. Ushbu tadqiqotda lingvistik resurslarning raqamlashtirilishi, sun'iy intellekt va dasturiy ta'minotlar yordamida lug'atlarni yaratish, tahrirlash va foydalanish usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, texnologiyalar yordamida lug'atlarning interaktivligi, mobil ilovalar va veb-platfomalarda orqali o'zlashtirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Natijada, ona tilini o'rgatish va keng ommaga yetkazish jarayonlarida zamonaviy usullardan foydalanishning afzalliklari va istiqbollari yoritiladi.

**Kalit so'zlar:** lug'at, tadqiqot, texnologiya, lingvistik, sun'iy intellekt, zamonaviy usullar, resurs.

Globalizatsiya va raqamli texnologiyalar davrida ona tilining ahamiyati yanada ortib bormoqda. Til – millatning ma'naviy boyligi, madaniyati va identifikatsiyasi ifodasi bo'lib, uni asrash va avlodlarga yetkazish muhim masalalardan biridir. Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar til resurslarini yaratish, saqlash va ulardan foydalanishni sezilarli darajada soddalashtirmoqda. Xususan, lug'atlar tilni o'rganish va undan samarali foydalanishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur maqola ona tilini rivojlantirish maqsadida lug'atlarni yaratish, ular bilan ishlash va ularni taqdim qilishda zamonaviy texnologiyalarning imkoniyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Shuningdek, texnologik yondashuvlar orqali lug'atlar funktsionalligini



oshirish, ularni o'rganish va o'rgatishdagi roli, mobil ilovalar va veb-platformalar orqali qo'llanishi tahlil qilinadi. Shu orqali ona tilining mavqeini mustahkamlash va raqamli dunyoda uning o'rnini mustahkam qilish masalalari o'rta qo'yiladi.

Ona tili uchun lug'at yaratishda zamonaviy texnologiyalarning o'rni beqiyosdir. Bugungi kunda sun'iy intellekt, mashinaviy o'qitish va katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish usullari yordamida lug'atlarni tez va sifatli shakllantirish imkoniyati mavjud. Bunday yondashuvlar quyidagi yo'nalishlarda muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda:

1. **Lug'atlarni avtomatlashtirish jarayoni:** Matnlarni qayta ishlash algoritmlari orqali lug'at so'zlari va ularning ma'nolari avtomatik tarzda ajratib olinmoqda. Bu jarayon til bo'yicha ilmiy izlanishlar vaqtini sezilarli darajada qisqartiradi.
2. **Interaktiv lug'atlar yaratish:** Mobil ilovalar va veb-platformalar orqali foydalanuvchilarga lug'atlar bilan oson ishlash imkoniyati taqdim etilmoqda. Masalan, so'zlarni qidirish, talaffuzni tinglash, tarjima qilish va qo'shimcha ma'lumotlarga ega bo'lish kabi funksiyalar orqali interaktivlik ta'minlanadi.
3. **Til o'rganishni soddalashtirish:** Zamonaviy lug'atlar nafaqat so'z ma'nolarini saqlash, balki foydalanuvchilar uchun qulay interfeys va o'qituvchi vositalar sifatida ham ishlatilmoqda. Bu esa ona tilini o'rgatishda va til boyligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.
4. **Lug'atlarning tahlil va rivojlanishi:** Raqamli lug'atlar yordamida tilning rivojlanish tendensiyalari, yangi atamalar va ularning qo'llanilishi ustida ilmiy kuzatuvlar o'tkazilishi mumkin. Bu esa ona tilining boyib borishi va ilm-fan tiliga aylanishida muhim qadamdir.

### **Ona tilida sun'iy intellektning o'rni**

Sun'iy intellekt bugungi raqamli dunyoning eng muhim texnologik yutuqlaridan biri sifatida til va muloqot sohalariga chuqur kirib kelmoqda. Ona tilining saqlanishi va rivojlanishida zamonaviy texnologiyalardan, xususan, sun'iy intellektdan foydalanish yangi imkoniyatlar ochib bermoqda. Sun'iy intellekt yordamida tilni o'rganish va



o'rgatish jarayonlari soddalashtirilmoqda, lug'atlar va o'quv materiallari raqamlashtirilmoqda, ovozli xizmatlar esa tilni yanada interaktiv va ommabop qilishga xizmat qilmoqda.

Mazkur mavzu zamonaviy texnologiyalar orqali ona tilining ilmiy, ta'limiy va madaniy rivoji uchun yaratib berayotgan imkoniyatlarini o'rganishga qaratilgan. Ona tilida sun'iy intellekt texnologiyalarining qo'llanilishi milliy madaniyatni saqlash, global axborot makonida uning o'rnini mustahkamlash va kelgusi avlodlar uchun uni boyitishda muhim ahamiyat kasb etadi. Sun'iy intellekt (SI) bugungi zamonaviy texnologiyalar davrida inson faoliyatining barcha sohalariga kirib kelmoqda. Ayniqsa, ona tilining rivoji, tadqiqi va o'qitilishida sun'iy intellekt texnologiyalari katta ahamiyatga ega. SI yordamida til resurslarini yaratish, tahlil qilish va targ'ib qilish yangi bosqichga chiqmoqda. Quyida ona tilida sun'iy intellektning asosiy o'rinlari yoritiladi. Sun'iy intellekt bugungi kunda insoniyat hayotining turli jabhalarida katta o'zgarishlar kiritayotgan zamonaviy texnologiyalar majmuasidir. Uning imkoniyatlari ilm-fan, texnika, tibbiyot va iqtisodiyot kabi ko'plab sohalarda qo'llanilmoqda. Ayniqsa, til va muloqot sohasida sun'iy intellekt texnologiyalari jadal rivojlanib, milliy tillarning boyligini saqlash va ommalashtirishda muhim rol o'ynamoqda. Ona tilining saqlanishi, rivoji va kelajak avlodlarga yetkazilishi kabi masalalarda sun'iy intellekt texnologiyalarining roli beqiyosdir. Ona tili har bir xalqning milliy merosi bo'lib, madaniyati va tarixini aks ettiruvchi asosiy vositalardan biridir. Biroq, bugungi globalizatsiya davrida milliy tillarning xavfsizligi va ommaviylashuvi masalalari dolzarb bo'lib bormoqda. Tilni rivojlantirishda texnologiyalar, ayniqsa, sun'iy intellekt vositalari, yangi imkoniyatlar eshigini ochib, tilni interaktiv o'rganish, resurslarni avtomatlashtirish va ma'lumotlarni raqamlashtirishni amalga oshirmoqda.

Bugungi kunda sun'iy intellekt yordamida:

- Matnlarni avtomatik tarjima qilish;
- Lug'at va ma'lumot bazalarini shakllantirish;



- Ovozni tanib olish va sintez qilish;
- Ona tilini o'qitish uchun interaktiv dasturlarni yaratish;
- Til boyligini rivojlantirish kabi ko'plab jarayonlar samarali amalga oshirilmoqda.

### 1. Tilni qayta ishlash va avtomatlashtirish

Sun'iy intellekt algoritmlari tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) orqali matnlar va til resurslarini tahlil qiladi. Bu texnologiya ona tilidagi quyidagi vazifalarni amalga oshirishda qo'llanilmoqda:

- **Avtomatik tarjima qilish:** SI asosida qurilgan tarjimon tizimlari orqali ona tilidan boshqa tillarga va aksincha sifatli tarjimalar amalga oshirilmoqda.
- **Matnlarni avtomatik tahrirlash:** Ona tilida yozilgan matnlarning grammatik, stilistik va orfografik xatolarini aniqlash va to'g'rilash imkoniyatlari yaratildi.
- **So'z tanlash va semantik tahlil:** SI til boyligini o'rganish va uning semantik imkoniyatlarini kengaytirish uchun ishlatilmoqda.

### 2. Raqamli lug'atlar va o'quv resurslari yaratish

Sun'iy intellekt ona tili uchun interaktiv va raqamli lug'atlarni yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday lug'atlar quyidagi afzalliklarga ega:

- So'zlarni talaffuz qilishni o'rgatish.
- Kontekstual tarjima va sinonimlar taqdim etish.
- Tilni o'rganuvchilar uchun foydali mashqlar va qo'shimcha materiallar yaratish.

### 3. Ovozni tanib olish va sintez qilish

Ona tilida SI yordamida ovozli texnologiyalarni rivojlantirish ham muhim yo'nalishdir. Bu jarayon quyidagilarni o'z ichiga oladi:



- **Ovozni tanib olish:** Ona tilida so‘zlashuvni matnga aylantiruvchi tizimlar yaratilmoqda.
- **Ovozli yordamchilar:** Ona tilida muloqot qila oladigan virtual yordamchilar (chatbotlar) va avtomatlashtirilgan xizmatlar ishlab chiqilmoqda.
- **Ovozli o‘qish:** Matni ovozli shaklga o‘tkazish orqali kitoblarni eshitish imkoniyati yaratilmoqda.

#### 4. Ona tilini o‘rganishni yengillashtirish

Sun‘iy intellekt asosidagi o‘quv ilovalari ona tilini o‘rganishni interaktiv va samarali qilish imkonini beradi. Masalan:

- Individual darajada o‘qitish dasturlari.
- Til o‘rganish uchun gamifikatsiya (o‘yin elementlarini qo‘llash).
- Tinglab tushunishni rivojlantiruvchi audio va video materiallar.

#### 5. Til boyligini rivojlantirish va tadqiqotlar

Sun‘iy intellekt yordamida ona tili resurslari, jumladan yangi atamalar, dialektlar va shevalar o‘rganiladi hamda tizimlashtiriladi. Bu tilni saqlash va kelajak avlodlarga yetkazishda muhim qadam hisoblanadi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi (2000-2005)
2. O‘zbek xalq bayramlari. "Sharq". T.2002
3. Xalq so‘zi», 2001 yil, 25 oktyabr
4. [https://uz.wikipedia.org/wiki/O'zbek\\_tili](https://uz.wikipedia.org/wiki/O'zbek_tili)
5. <https://alifbo.tech.blog>
6. <http://uza.uz/uz/politics/prezident-shavkat-mirziyoyevning-ozbek-tiliga-davlat-tili-m-21-10-2019>